

BUTLLETI

DEL GRUP D'ESTUDIS SITGETANS

Any VII

Novembre 1983

n.º 26

Gaietà Benaprès i Mestre (1848 - 1907)

(2)

Interessant és la primera carta que va escriure a la seva mare i a l'àvia. Per ella podem jutjar l'enteniment que tenia al jove Gaietà als tretze anys. Creiem que val la pena de transcriure-la¹:

Acabamos de llegar de paseo cuando el señor San Gervasio, 16 de septiembre de 1981

Queridas mamás:

Vila me entregó su apreciable carta que ya estaba esperando con ansias yo, desde el momento que partieron para Sarriá. Mamás, el corazón sabedor de un mutuo amor innato entre nosotros, él sólo puede explicar con ternura el consuelo y alegría que posee, mirando con cariño sus siempre amadas letras. El letargo materno no se halla fuera del seno de una madre que idolatra por su hijo. Sí, sólo me consuela el ver que estoy separado para con el fin de servirles algún día de apoyo en su vejez.

Estoy bueno y creo que ustedes también lo están, gracias al Eterno. También estoy contento, lo que creo les causará alegría.

Nos levantamos a las seis y media y nos dan media hora para vestirnos; a las ocho y cuarto nos sirven el chocolate; a las diez vamos en clases hasta las dos; después a estudiar hasta que vamos a geografía; un buen rato nos salimos a estudiar y después a jugar. Esto lo hacemos ahora que no está empezado el curso, pero después será de otro modo que ya les diré más por extenso; y también hacemos algún acto religioso y entre éstos el rosario.

Me dirán cuánto han cogido este año porque tendré mucho gusto en saberlo. En cuanto a la ropa no tengan ningún cuidado, pues yo ya sabré gobernar-me. Dirán de mi parte a Teodora que cuide bien a sus hijos los pájaros y le darán expresiones. Expresiones también a todos los que me han dado y a la prima Martinella, diciéndole que desearía que se curase del grano propio.

A los maestros les dirán que cuando pueda ya les escribiré, que hoy voy muy aprisa, y ustedes conocerán lo que con letra y corregidos, lo que me disimularán; y les darán también expresiones como también a los compañeros.

Expresiones de parte de Mario que también dice que las den a su casa diciéndoles que está bueno.

Cuando me escriban pondrán en el sobre:

Sr. D. Cayetano Benaprès y Mestre

Colegio de los SS. Carreras

San Gervasio, 1- Barcelona.

Darán expresiones a Silvestre, a Geroni y al

beato Bernardo de Corleón, y ustedes los recibirán de su hijo que les ama de corazón.

C. B. y M.

És una lletra anglesa, fina i estilitzada, ben distribuïda en ratlles rectes, encara que un xic més petita que la de la primera carta del quadern. A dalt, amb una lletra gruixuda, desigual, no cuidada calligràficament, trobem escrit: «Primera carta de nuestro idolatrado hijo, la que siempre la conservaremos. Concha.»

Ja en el primer any «tou coronat...», ens diu la seva mare, i de transmissió oral sabem que sempre va treure les millors notes. Al cap de tres anys s'examinà per treure el grau de batxiller:

«... y el any 1863, dia 25 de juliol, dia de Sant Jaume, li sortí els exàmens generals de dit col·legi, y ya perquè va portar-se bé en diits dias, y ya per tot lo demás, y per los exàmens de curs, quedà sobresalient, alcançà el primer premi, que és el haver-lo coronat, y fou molt tierna aquesta cerimònia y per ser molt memorable tinc a bé estampar-lo en aquesta llibreta, esperant que qualsevol que ho llegeixi, sia quan sia, disimulará aquestas tonterias per ser mare, y basta».²

A l'any següent es presentà a la Universitat, a exàmens, els dies 22 i 23 de juny «... y quedà molt bé», ens continua explicant la seva mare, i en acomiadar-se del col·legi el dia 27, ho féu de tots, però «...ho féu en especial del sr. Director, com és D. Federico Carreras y Ferré, amb molt sentiment se abraçaren, oferint-li la casa y tot, en memòria de lo molt que se apreciaven en lo temps que estigué allí». Tenia aleshores 16 anys, i pel setembre de 1864 ingressava a la Facultat de Medicina de Barcelona.

Per l'agost de 1836, amb la pujada al govern del ministeri Calatrava, continuació del de Mendizábal de caire progressista, s'havia publicat un nou pla d'estudis, i es van donar ordres per a traslladar les universitats de Cervera a Barcelona i d'Alcalà a Madrid. L'any 1838, ja estava instal·lada la universitat literària a Barcelona, ocupant l'edifici arruïnàt i mig destruït del convent dels Carmelites Calçats del carrer del Carme. Hi eren instal·lades les facultats de teologia i filosofia, jurisprudència, farmàcia, l'Institut de segona ensenyança, i l'Escola Industrial. Enfront hi havia, i encara hi és avui, el Col·legi de Cirurgia, on s'instal·là la facultat de Medicina, veïna de l'Hospital de la Santa Creu. Dita facultat no tenia hospital adscrit, i el de la Santa Creu havia de deixar un cert

nombre de llits dels seus serveis per poder donar les classes clíniques. Així el servei de Ginecologia tenia adscrits set llits, a més d'alguna habitació d'un sol llit per a malaltes distingides. Les assignatures clíniques de Medicina Interna i Cirurgia tenien uns quants llits més. Així es treballava en aquella facultat de medicina, barrejats els professors universitaris amb els metges de l'hospital. Veiem, per tant, que l'hospital de la Santa Creu era a la vegada una universitat i un hospital de malalts, maníacs i bords.

A aquest lloc va anar Gaietà Benaprès i Mestre a estudiar medicina. Així ens ho diu la seva mare³: «...dit Cayetano, el dia primer d'octubre de 1864 ha empenguda la carrera de medicina i anat a viure a casa del sr. don Mariano Maymó, catedrati». Ja hem dit que el senyor Maymó era secretari de l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona, i a la vegada era catedràtic de matemàtiques i geografia de la universitat i vivia al carrer del Carme número 68, molt a prop de la facultat. Tenia 46 anys i sens dubte els seus consells i direcció influïren molt en el jove Benaprès, que sempre fou molt estimat pels seus professors.

El pla d'estudis que aleshores, curs acadèmic 1864-65, regia, era el següent:

Curs 1r: Anatomia. Tècnica i pràctica anatómica. Física. Química.

Curs 2n: Fisiologia. Anatomia patològica. Higiene. Patologia.

Curs 3r: Terapèutica. Patologia clínica. Medicina legal. Matèria mèdica.

Curs 4t: Clínica de la patologia general (propèdèutica). Patologia especial. Menografia mèdica. Malalties de la infància i la seva clínica.

Curs 5è: Clínica interna. Perfeccionament. Clínica quirúrgica, obstetrícia i ginecologia.

Curs 6è: Clínica mèdica 2a. Clínica quirúrgica 2a. Perfeccionament.

A la patologia mèdica es dedicaven 5 hores setmanals, per tant les classes teòriques tenien doble temps de dedicació que les pràctiques, de les quals, les clíniques mèdiques eren d'assistència obligatòria i diàries a l'hospital de la Santa Creu. Acabats aquests cursos, rebia el nomenament de Batxiller en Medicina, i havia de fer un nou examen per a obtenir la llicenciatura, mentre que per obtenir el títol de doctor en medicina i cirurgia havia d'anar a Madrid, encara que algunes assignatures podia realitzar-les a Barcelona, com era la història de la medicina i altres.⁴

A més, el nostre biografiat arribà a la facultat en un moment en què un compatriota seu i gran amic estava obrint-se camí d'una manera vertiginosa. Es tracta de Bartomeu Robert i Yarzábal, sis anys més gran que ell. Acabava de doctorar-se a Madrid, i obtingué una plaça de metge assistent i aviat es convertirà en metge numerari de l'hospital, adjunt de classes pràctiques i, l'any de 1867, fou elegit membre numerari de l'Acadèmia de Medicina i Cirurgia. Durant tota la seva vida, el nostre biografiat comptà amb l'ajuda i amistat d'aquell gran patòleg que fou el doctor Robert.

En el primer curs, tingué com a catedràtic d'anatomia Carlos de Siloniz, un andalús amb gracios accent gadità i humor fi i faceciós, encara que això li costava ser la víctima de tots els aldarulls de la facultat. Així ens ho diu la senyora Conxa a la llibreta tantes vegades esmentada⁵:

«Dem nota, que el dia 7 de març de 1867, en la classe de anatomía hubo grande alegría, esto es, los estudiantes de primer curso de medici-

na y después de empezar la clase se pusieron a insultar al catedrático, señor Celonis, con tirarle huevos llenos de sal y ceniza, y viendo esto Cayetano y algunos compañeros mas, entraron, defendieron y salvaron a dicho profesor, pero Cayetano fue el primero en salvarle.»

Aquest catedràtic era molt bromista i el professor Jaume Payrí ens explicava d'ell, que una vegada que examinava un alumne d'anatomia, li va demanar que li digués els múscles de l'avantbraç. El noi, que no en sabia gaire, no acabava de dir-los tots i amb una mà es grapejava i tocava l'avantbraç, mentre el doblegava i estirava. Al final, el professor Siloniz li va dir: «Más músculos y menos morcilla». Fou l'ànima, un dels qui va treballar més, pel trasllat de la facultat al lloc on avui és.⁶

L'ajudant segon de classes d'anatomia era el famós metge Joan Giné i Partagàs. Per tant, en Gaietà Benaprès va tenir bons professors en el començament de la seva carrera. Amb autèntic esperit de sacrifici científic i revolucionari, el doctor Giné i Partagàs encarregà als seus alumnes, Josep Creus i Eusebi Martí, que busquessin altres companys per a formar la Societat d'Emulació pels Estudis Anatòmics. La varen inaugurar quasi clandestinament pel desembre de 1865, quan el nostre biografiat estudiava el segon curs. Aquesta associació científica entre professors i alumnes agermanats, com en una universitat lliure, guanyà simpaties i el 3 de març de 1866 es va transformar en l'Institut Mèdic de Barcelona. La sessió inaugural la va presidir el doctor Josep de Letamendi, metge, filòsof, poeta, pintor i músic, humanista cent per cent, capdavanter del vitalisme i del neohipocratism i gran amic del nostre biografiat. Aleshores era adjunt de càtedra i les seves classes eren unes dissertacions filosòfiques amb grans generalitzacions molt pròpies de l'època.

El doctor Benaprès va gaudir d'altres professors. Francesc de Paula Campa i Porta, fill de la capital d'Osona, auxiliar de càtedra d'obstetrícia i gran professor clínic. Emili Pi i Molist, que tenia el títol de «metge major» de l'Hospital de la Santa Creu, i que aleshores acabava d'arribar d'un viatge per l'estranger, on havia visitat diversos nosocomis per implantar el seu funcionament a la nostra terra. Just Espinosa de los Monteros, metge del corrent vitalista i gran clínic, que formava part de la Reial Acadèmia de Medicina i Cirurgia de Barcelona.⁷

En tots els seus estudis, sempre fou aconsellat pels dos diguem-ne tutors-professors Carles Carreras i Marià Maymó, amb els quals quasi cada dia es veia a la reunió acadèmica de la «Sociedad de Amigos de la Instrucción», com trobem en una convocatòria del 9 d'octubre de 1867. Ells, amb la seva direcció, influïren molt en el jove Benaprès, que fou estimat per tots els seus professors, essent el seu «currículum» un dels millors de la seva promoció. Així ho anota la seva mare⁸:

«Se va sortir bé ab tots els exàmens de totes las asignaturas, bé quedà bé los anys 1865, 1866, 1867 y 1868, sobresalient en todos los años.»

Veïem com els quatre primers cursos els aprovà brillantment. Aleshores féu oposicions per a alumne intern «pensionado», aprovant-les el 9 de desembre de 1868. En el títol d'«Alumno Interno Pensionado», amb retribució anual de 185 escuts, veïem la signatura del rector de la Universitat, aquell gran hellenista Antoni Bergnes de les Cases. Prengué possessió de dita plaça el següent dia 11. Així entrava a l'Hospital de la

Santa Creu, on treballava el seu amic i metge numerari de l'hospital.

Però no en tenia prou ni amb els seus estudis, ni el treball de la sala de l'hospital, ni amb les reunions de l'Institut Mèdic de Barcelona. El fet convergent de la seva pertinença a una nissaga sitgetana ben arrelada al món liberal i la seva vida i contacte amb l'ambient universitari i estudiós conformen fortament la personalitat del ja humanista Gaietà Benaprès i Mestre. Millora el seu llatí, així com el francès que parla i llegeix correctament, amb la lectura dels clàssics traduïts a la llengua de Molière.

Assisteix a les sessions de la secció de ciències físico-matemàtiques de l'Acadèmia de Ciències Naturals i Arts. Pren notes de les lliçons, escrivint-les al dors de les convocatòries —tal com abans he dit—, i arriba a participar en una d'elles, llegint un treball referent a un tema geomètric. Es tracta d'una conferència que comprèn quatre fulls de mida foli, escrites del seu puny i lletra per ambdues cares amb moltes rectificacions. Manca el darrer full i així hem perdut l'acabament. Llegim al començament:

«Iltres. Sres.: Distinguidos y apreciables conosci- dos:

Designado por la Sección de Ciencias Físicomatemáticas para llenar un turno literario con la lectura de algunos extractos y habiéndome señalado la sesión de este día, para el desempeño de mi misión, debo advertir a la academia que no espere oír un trabajo completo, como yo hubiera deseado y esta corporación tenía derecho a esperar de uno de sus individuos, pues la clase de atención a que debo hacer de continuo frente, absorben mi atención y ocupan todas las horas del día, dejándome apenas tiempo para el descanso.

Por esto deberá contentarse con la exposición de las ideas que he podido recoger con la lectura de algunos números de la revista «Les Mondes» a que se halla suscrita la academia.

Entre los varios números de la citada revista, correspondientes a 23 de enero y 20 de febrero del corriente año —es tracta segurament de l'any 1868—, hay varias noticias sobre un procedimiento para el trazado aproximativo de arcos de círculo...»⁹

Sempre demostrà la seva afecció per a les ciències físiques, i quan ja exercia muntà, com direm, un petit observatori al terrat de casa seva.

Abans de continuar, fem un petit incís. Retrocedim a l'any 1846, l'anterior al naixement del nostre biografiat. El 15 de desembre de 1846, es casaren a Sitges l'hisendat montblanquí de 26 anys *Josep Palet i Sans* i la que podia haver estat l'hereva de can Puig i Galup, *Maria Anna Puig i Galup*, que aleshores tenia 24 anys, filla de Josep Antoni Puig i Ferret i Ramona Galup, sitgetans tots ells. Aquesta parella tingué una xamosa filla, *Carolina Palet i Puig*, nascuda a Montblanc de 19 de febrer de 1848.

No sabem per quina raó ni el perquè —no he cregut convenient d'esbrinar aquest tema—, però el fet és que Carolina Palet i Puig festejava amb en Gaietà Benaprès i Mestre. A casa d'ella no ho volien, i en contra d'aquest parer es casaren a finals de l'any 1869. En Gaietà va haver de demanar permís i una llicència d'un mes per a casar-se. Això li suposà la pèrdua d'una beca d'ampliació d'estudis, que ja tenia concedida per a anar a París, segons ens manifestà oralment el seu fill, el doctor Joan Ramon Benaprès i Palet. També ho anota la mare¹⁰:

«Avuy, dia 4 de noembre de 1869, a la iglesia dels Josepets de Vilanova, en la sagristia de la citada església, es casà dit Cayetano Bonaprès amb Carolina Palet i Puig a les vuit del matí, y luego pujaren al carruatge per venir a Sitges i després d'un mes se entornà a seguir la carrera.»

Per la partida de defunció d'ella, sabem que va fer testament davant del notari de Sitges, Felip Font, el dia 26 d'aquell mes de novembre. Tornà a Barcelona i acabà el sisè curs de medicina.

Repassem alguns dels llibres que va estudiar i que han arribat a les nostres mans. *Clínica médica* d'E. Andrall, traduït del francès per Menéndez Alvaro. Llibre en què destacarem les descripcions autòpsiques i un abundant formulari. *Tratado teórico y clínico de patología interna y de terapéutica médica*, pel professor E. Gintrac, traduït per F. Guerrero Vidal, basat en les ensenyances proporcionades per 15.000 històries clíniques. Són tres volums: el primer tracta de Fisiologia, Patologia i Terapèutica general, els altres dos parlen de les diverses malalties conegudes a l'època, sense classificar-les per aparells. També trobem una *Patologia interna* del professor Moneret, editada en 1852, una *Memoria físicoquímica aplicada a la medicina* del doctor Josep Antoni Balcells i Camps, editada a Barcelona l'any 1832, que parla de la infecció en general i del contagi vist de diverses formes, i per últim, citarem *Nuevos elementos de cirugía y de medicina operatoria* del doctor L. J. Beguín, traduït per Ramon Frau, doctor en Medicina i Cirurgia, catedràtic i secretari del «Real Colegio de Cirujanos de Barcelona», editat l'any de 1827 a la impremta de la vídua i fills d'Antoni Brusi, a Barcelona.

En aquell curs acadèmic de 1869-70, acaba la carrera, obté el títol de llicenciat amb tots els mèrits i se'n torna a casa. Així ho va escriure la seva mare¹¹: «Avuy, dia 21 de juñ de 1870, ha acabat dita carrera de medicina i li han donat la llicenciatura, havent quedat sempre sobresalient». Si per una part, Sitges guanyà un gran home, un «fill predilecte», la medicina catalana perdé un probable gran clínic, gran metge i humanista, com els Robert, Letamendi, Esquerdo, Freixas, Sacanella, i molts altres que freqüentaren la seva casa a la nostra vila. Se li expedeix el títol de llicenciat en Medicina i Cirurgia per la universitat de Barcelona el dia 1 d'agost de 1870 i a la vegada li donaren l'orla, el seu retrat pintat a l'oli i emmarcat dins d'un quadre amb una motllura adornant-lo a la part superior, que avui podem veure al rebedor de can Benaprès.

Ell ja exercia a la seva vila de Sitges des del dia 15 de juliol, després d'haver-se presentat al subdelegat de medicina, que aleshores residia a Vilafranca del Penedès, complint així la Llei de Sanitat de 1855. Sitges aleshores tenia 3.500 habitants. Recordem que ja en la seva primera carta a la mare i a l'àvia els deia que el seu desig era de ser home de profit «al fin de servirles algún día de apoyo en su vejez». Amb la seva muller, Carolina Palet i Puig, es va instal·lar al carrer de Sant Bartomeu número 6 lloc on tenia també la visita.

Pels retrats de l'època el veiem amb una cara fresca, alegre, rosadenca, amb bigoti fi i barba. Recordem que tenia aleshores 22 anys. Vestia correctament i amb plucritud, d'acord amb el costum de l'època: camisa blanca amb coll d'aletes, corbatí de color fosc, ermilla creuada d'un

tó clar i gec de tres botons amb puntes romes. Tenim també la seva descripció a la llicenciatura absoluta del servei militar, datada l'any 1876:¹² «Licencia del mozo del reemplazo de 1868: edad 31 años, estatura regular, pelo castaño, nariz regular, barba poblada, color sano». Era, per tant, un home fornit i de bon aspecte, a qui el poble estimava.

Pere Serramalera i Cosp

NOTES

Any 1848.

1. A.H.M.S.: Llegat Benaprès. Caixa Gaietà Benaprès.

2. A.H.M.S.: Llegat Benaprès. Llibreta de Conxa Mestre, fulls 19 i 20.

3. A.H.M.S.: Llegat Benaprès. Llibreta de Conxa Mestre, full 23.

4. O. ORTIZ i A. JIMENO: *La patología y clínica médica en España. Notas históricas y de régimen docente*, «Jano», n.º 472, any 1981.

5. A.H.M.S.: Llegat Benaprès. Llibreta de Conxa Mestre, full 23.

6. J. PAYRÍ: *Apuntes de un estudiante novocentista*, «Medicina Clínica», 1944, p. 514.

7. A. PEDRO PONS: *De las antiguas facultades de Medicina al Hospital Clínico de Barcelona*. «Medicina e Historia», gener 1964, fasc. 1r.

8. A.H.M.S.: Llegat Benaprès. Llibreta de Conxa Mestre, full 23.

9. A.H.M.S.: Llegat Benaprès. Caixa Gaietà Benaprès.

10. A.H.M.S.: Llegat Benaprès. Llibreta de Conxa Mestre, full 24.

11. A.H.M.S.: Llegat Benaprès. Caixa Gaietà Benaprès.

12. A.H.M.S.: Llegat Benaprès. Caixa Gaietà Benaprès.

Advertiment: *A final de l'article anterior es va ometre per equivocació, al final de les notes, una línia que havia de dir «Any 1848».*

Igualment la data de la mort del Dr. Benaprès que hi havia al títol de l'article era equivocada i havia de ser 1907.

La immigració Occitana del S. XVII a Sitges

A Josep Carbonell i Gener, a qui hagués agradat conèixer aquestes relacions entre Sitges i Occitània.

Desde finals del segle XV fins a la segona meitat del segle XVII fou força important la immigració que procedia de més enllà del Pirineu i del Rosselló. Aquesta aportació humana va permetre de superar la davallada de la població que s'esdevingué a partir de mitjans del segle XIV a conseqüència de pestes, fams i guerres. L'abundant oferta de treball i els alts jornals causats per la despoblació van atreure molts occitans de les zones amb excés de població i d'allà on les «guerres de religió» havien fet sentir els seus efectes.

Hom ha arribat a calcular que la immigració procedent d'Occitània arribà a constituir del 10 al 15 % de la població costanera catalana. Al País Valencià va ser menor. Però així i tot va significar una aportació més per a la recuperació de l'expulsió dels moriscs; cap el 1635 hi havia 10.000 occitans (aproximadament el 35 % de la població).² A les Illes la presència occitana es reduïa a una molt petita colònia de comerciants.³

Els occitans eren ja a mitjans del segle XVI una bona part de la mà d'obra de Catalunya. A les Corts de 1553 es va acordar una constitució que els beneficiava i n'afavoria l'establiment; es tractava de retenir i atreure treballadors, pastors, moliners, serradors i jornalers.⁴

L'any 1635, França declarava la guerra a Felip IV. Coneixedor de la gran quantitat d'immigrants procedents dels territoris de la corona francesa, el rei va ordenar el 1636 que fossin censats tots els que habitaven en poblacions de la costa i que declarassin els béns que posseïen i la família que tenien. Les declaracions van ser recollides i curosament aplegades el 1637 tant amb finalitats represives com per poder mesu-

rar el risc d'una possible col·laboració a atacs francesos per mar. Amb aquesta documentació i diverses altres fons s'han fet estudis de la immigració francesa tant a poblacions penedesenques com a d'altres.⁵

El mes d'abril de 1637 va ser pregonada als pobles marítims de Garraf l'ordre que exigia la presentació dels immigrants francesos per declarar. Gràcies a la documentació que es produí sabem que a Sitges hi havia 15 occitans, a Ribes, 19; a Vilanova i la Geltrú, 23; i a Cubelles, 10.⁶

De bon començament ens pot sobtar que els occitans que habitaven a Sitges eren bastant menys nombrosos que a Vilanova i la Geltrú i fins i tot que a Ribes. Creiem que l'explicació està en què es tractava d'immigrants sense cabals que es dedicaven principalment a viure de jornals agrícoles o de fer pasturar el bestiar. Sitges no en podia acollir gaires degut a la limitació de les seves terres agrícoles i ramaderes.

Sitges tenia en aquells temps un nombre d'habitans que es situa entre els aproximadament 531 de l'any 1553⁷ i els 1.606 de l'any 1718.⁸ Aquestes dades poden fer pensar que la immigració occitana no va tenir gaire importància, però cal tenir present que els 15 occitans que tenim documentats a Sitges eren els que hi havia en un moment concret i que Garraf no va ser de les comarques on més s'establiren els nousvinguts.

L'estudi dels occitans residents a Sitges és d'interès perquè confirma localment la conjuntura immigratòria general a tot el país i perquè ens aporta dades sobre de quina forma s'integraren al conjunt de la població.

En el document ens aporta dades sobre de

quina forma s'integraren al conjunt de la població.

En el document de 1637 consten 14 occitans a Sitges. Nosaltres hem afegit a Guillem Argenter perquè dos germans seus que eren a Ribes van afirmar que aquest vivia a Sitges. Segurament la por a repressàlies va fer que no complís el manament de declarar davant de l'autoritat. Aquesta és la llista dels 15 occitans que sabem que vivien a Sitges el 1637:

Guillem Argenter
Joan Bertran
Bernat Buffolau
Ramon Bunyol
Pau Canti
Pere Cases
Joan Esquerrà
Sebastià Ferran
Bernat Figueres
Simó Font
Esteve Giralt
Pere Josep
Ramon Porta
Joan Prats
Pere Joan Rossell

Les declaracions ens en detallen la procedència: 9 venien de pobles del bisbat de Comenges, 2 del de Rieux, 1 del d'Agen, i 1 del de Rodés. Els altres dos que manquen ignoraven el seu lloc de naixença, un perquè havia vingut quan era molt petit a Catalunya i l'altre sabia que era fill de francesos però no si era nat a Catalunya o a França. Tots procedien de pobles diferents excepte dos que eren d'Estaden (bisbat de Comenges), però van anar a parar a Sitges amb 60 anys de diferència. Aquesta va ser una immigració masculina i de caràcter individual, si bé sabem que un d'ells va venir a Catalunya amb els pares i un altre amb un oncle seu.

Les edats dels declarants oscil·laben entre els 18 i els 80 anys, mentre que la mitjana era de 46 anys. La majoria havien arribat a Catalunya entre els 10 i els 14 anys. Si bé alguns s'establiren ben aviat a Sitges, d'altres passaren abans de 10 a 19 anys en altres poblacions. N'hi havia un que feia 25 anys que era a Catalunya i en canvi només 40 dies que vivia a Sitges, un altre feia 4 anys que vivia a Catalunya i només 5 mesos que treballava a Sitges; el primer vivia de jornalier, el segon de guardar bestiar i tots dos eren solters; tot ens fa pensar que no estaven establerts d'una manera definitiva.

Dels 15 occitans, d'un n'ignorem l'estat, 2 eren solters i 12 estaven casats i ja amb fills. Dels casats 11 ho estaven amb dones sitgetanes i en l'altre cas no sabem d'on era la muller. Era doncs una immigració ja estabilitzada i ben integrada. La joventut dels nouvinguts, el seu escàs nombre i la semblança entre la llengua i la cultura catalana i occitana degueren facilitar molt la seva assimilació. Ignorem encara la influència econòmica i cultural que ben segur que exercí la immigració occitana sobre el nostre país.

Pel que fa als oficis a que es dedicaven eren: 1 cec que vivia de dir oracions, 1 pastor, 2 mestres de cases, 2 serradors, 8 pagesos i 1 del qual ignorem la dedicació. Dels 8 que declaren ser pagesos sabem que en realitat 3 eren jornaliers i

que 5 eren propietaris d'alguna peça de terra, però que també necessitaven anar a jornal per a poder mantenir-se. Com veiem els immigrants entraren a formar part del grup creixent d'homes que oferia el seu treball a canvi d'un jornal. Així i tot sis van accedir a la propietat d'alguna parcel·la de terra, dos dels quals expliciten que els ha pervingut del dot de la seva muller. En aquella època sovintejava el pagament del dot en terra i no en diners, sigui per la manca de moneda o per la inexistència del sentit patrimonial de la terra que tant afectaria els propietaris de masies i els membres de famílies ennoblides. Tot i tenir una petita peça de terra la seva economia devia ser molt dèbil, com ho prova el fet que 3 dels 5 petits propietaris declaren que estaven endeutats amb censals.

En la Catalunya del segle XVI i XVII va tenir una presència molt important el fenomen del bandolerisme. Alguns autors han destacat la presència d'occitans en el bandolerisme pirinenc.⁹ Molt sovint trobem els immigrants implicats en robatoris, actes de violència i bandolerisme, sembla que fins i tot amb una freqüència superior a la que els pertocaria pel percentatge de població que significaven. L'explicació es troba en la vida dura que duïen, en la seva pobresa i en la necessitat de mantenir-se com fos. Només podien viure del seu treball mentre gaudien de salut i quan els n'oferien algun; cap ajuda trobarien per part de les dèbils institucions públiques, que per altra banda només es recordaven d'ells a l'hora d'evitar la sortida de mà d'obra, de prohibir que desafïessin a ningú o de privar-los de l'ús de certes armes per evitar incidents.¹⁰ Caldria fer l'estudi dels problemes d'integració que van tenir els immigrants, de les dificultats per les quals passaren com a components del grup més pobre de la societat, com era el dels jornaliers, i de la seva manifestació violenta, ja que amb ell tindriem un coneixement major d'un sector del Sitges d'aquell temps. N'hem pogut veure casos concrets en les fonts judicials de Sitges,¹¹ però el seu estudi resta encara per fer.

XAVIER MIRET I MESTRE

NOTES

1. GIRALT, E. i NADAL, J.: *Ensayo metodológico para el estudio de la población catalana de 1553 a 1717*. Estudios de Historia Moderna III, págs. 34-35. Barcelona 1953. Vegeu també: E. GIRALT: *La colonia mercantil francesa en Barcelona a mediados del siglo XVII*. Estudios de Historia Moderna, III, 1953. E. GIRALT i J. NADAL: *Inmigración francesa y problemas monetarios en la Cataluña de los siglos XVI y XVII*. X Congrés Internacional de Ciències Històriques. Comunicacions, Roma, 1955.

2. JAMES CASEY: *El regne de València al segle XVII*, pàg. 17. Curial Edicions, Barcelona, 1981. POITRINEAU, A.: *La inmigración francesa en el reino de Valencia (siglos XVI-XIX)* a Moneda y Crédito 1976, núm. 137 (juny 1976) págs. 103-133.

3. NADAL, J. i GIRALT, E.: *La population catalane de 1553 à 1717. L'immigration française et les autres facteurs de son développement*. SEVPEN, Paris, 1961.

4. *Constitutions y altres drets de Catalunya*: lib. 8, tit. 5, const. 7, pàg. 406. Barcelona, 1704.

5. E. GIRALT i J. GIRALT: *Els immigrants francesos a Ribes*. Programa de festa major de sant Pau del GER. Ribes, 1979. A. MASSANELL i ESCLASANS: *Dades esparses dels immigrants francesos a Vilafranca al segle XVI*. Miscel·lània Penedesenca III, Institut d'Estudis Penedesencs, 1980, pàgs. 61-90. E. MOREU-REY: *Els immigrants francesos a Barcelona (segles XVI al XVIII)*. Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1959. NADAL, J. i GIRALT, E.: *La immigració francesa a Mataró durant el segle XVII*. Caixa d'Estalvis Laietana, Mataró, 1966. SOLÀ-MORALES, J. M.: *La immigració francesa a Olot als segles XVI i XVII*. Montpeller: Fédération Historique du Languedoc Méditerranéen et du Roussillon, 1970. III Congrès, Perpinyà, 1969, pàgs. 221 i ss.

6. ACA, Consell d'Aragó, lligall 551, quadern I.

7. JOSEP IGLESIES: *El fogatge de 1553*. Fundació Salvador Vives Casajuana. Barcelona, 1979, pàg. 179, vol. 1.

8. VILAR, PIERRE: *Catalunya dins l'Espanya moderna*, vol. III, pàg. 155. Edicions 62. Barcelona, 1966.

9. REGLÀ, JOAN: *Els virreis de Catalunya*, pàgina 16, Ed. Vicens Vives, 3.ª edició. Barcelona, 1970.

10. *Constitutions i altres drets de Catalunya*: lib. IX, tit. 13, const. 2, pàg. 406 i lib. IX, tit. 19, const. I, pàg. 439.

11. AHPB: *Indice cronològic alfabètic*, volum III, pàg. 364. AHMS: *Cort del Batlle*. ACB: V (Pia Almoina) B. 3. Sitges. Processos.

El document de dotació de l'Església de Sant Miquel d'Olèrdola (6)

PERSONES QUE APAREIXEN EN EL DOCUMENT

Diversos són els personatges de qui es parla en el document o que el signen. Alguns d'ells són ben coneguts, d'altres en canvi pertanyen a la immensa majoria grisa i anònima.

El comte Sunyer I de Barcelona fou el fill quart i més jove de Guifred el Pilós. Quan l'any 897 va morir el seu pare, va heretar conjuntament amb el seu germà Guifred II, també dit Borrell, els comtats de Barcelona, Girona i Osona. Durant els catorze anys següents, ocupà un lloc secundari en el govern d'aquestes possessions, sota la tutela del seu germà gran. Foren els anys en què Guifred II anà a Tours a retre homenatge al rei de França, Carles el Ximple (any 899) i en què es va anar reforçant el poblament i domini de la banda occidental del Llobregat. L'any 911, Guifred va morir sense descendència masculina i Sunyer restà sol al front dels dominis que fins aleshores compartia amb el seu germà. Fomentà el repoblament del comtat d'Osona, que havia iniciat el seu pare i promogué l'ocupació i defensa de les terres del Penedès. A Tàrrrega xocà amb els moros de Lleida i fou derrotat (any 912), però dos anys més tard aconseguí ell fer-los fugir de les rodalies de Barcelona. Pel cantó de la costa emprengué una expedició contra els moros valencians (anys 936-7), i com a conseqüència establí un cert domini tributari sobre Tortosa. D'acord amb els costums de l'època, tingué moltes connexions amb el món eclesiàstic català, bé afavorint-lo, com en el cas de Sant Pere de les Puelles o de la catedral de Girona, bé intentant controlar-lo, com en el cas de Sant Joan de les Abadeses o de Santa Cecília de Montserrat. Dintre d'aquesta concepció cívico-eclesiàstica del govern hem d'entendre l'establiment a Olèrdola (vers 930) d'una ciutat fortificada i la delimitació del seu territori eclesiàstic, que ens ha estat explicada en el document que comentem (I. 57-64). Uns anys després de la mort del seu fill Ermengol en un fet d'armes no gaire clar a

la Cerdanya, abandonà el govern dels seus comtats i es retirà al monestir llenguadocià de la Grassa, deixant les seves possessions al seu fill Borrell conjuntament amb el seu altre fill Miro. Probablement morí l'any 950.

Juntament amb Sunyer va intervenir en l'establiment del terme d'Olèrdola i en va consagrar l'església primitiva el bisbe de Barcelona Teodoríc. Va ocupar aquesta seu vers l'any 900. Va succeir Frodoí, potser després d'uns anys d'interregne esdevinguts a la mort d'aquest bisbe, que fou un home turbulent i que va causar moltes dissensions. Teodoríc hagué d'ocupar-se de la restauració material de la diòcesi barcelonina després de la devastació causada per les tropes del governador de Lleida, Llop ibn Muhammad, que havia causat la mort de Guifred el Pilós. També es preocupà de les terres a ponent del Llobregat on consagrà l'església de Cervelló (anys 904 i 910) i, tal com he dit, la primera església d'Olèrdola, convertint juntament amb Sunyer en una població fixa el que fins llavors havia estat un establiment precari potser des de l'inici del segle X.

Sunifred fou el clergue que emprengué la restauració i ampliació de l'església després de la destrucció originada pel pas de les tropes d'Al-Mansur a través del Penedès camí de Barcelona el juny de l'any 985. Degué ser persona important i amb força influència local, capaç de coordinar la voluntat dels olèrdolans en una empresa que requeria un esforç important. És, per tant, presumible que ha de quedar algun rastre de la seva presència a la documentació d'aquells anys. Hi ha però la dificultat pròpia d'aquells segles, derivada de la manca de l'ús de cognoms o renoms, la qual en la major part dels casos impedeix d'arribar a una identificació concloent i fa que a voltes dues persones diferents però amb noms coincidents puguin ser confoses i preses per una mateixa. En el mateix document de dotació de l'església de Sant Miquel

hi ha un exemple d'això. S'hi parla de dos Sunifreds: un és el restaurador del temple (1. 26) i l'altre un dels assistents que firma al final de l'acta 1.106). En aquest cas es possible diferenciar-los perquè el primer era simplement un clergue i el segon prevere, i a més perquè sabem que el primer ja havia mort en el moment de la signatura, però altres vegades la qüestió restarà molt més confusa. Per tant, no té cap fonament sòlid la seguretat amb què molts comentaristes creuen poder identificar en els documents de l'Alta Edat Mitjana els personatges que estan estudiant. Feta aquesta advertència metodològica, i entenent que el que pugui dir a partir d'ara sempre pot estar subjecte a revisió, intentaré de trobar rastres de l'esmentat Sunifred.

Precisament, en el cartulari de Sant Cugat del Vallès¹ trobem de 978 a 991 un Sunifred «levita», és a dir clergue, persona ben situada, força rica si hem de jutjar per les donacions que fa i pel contingut del seu testament, i que coincideix amb les coses que sabem o podem suposar del nostre personatge. L'any 978, aquest Sunifred, que a voltes per vacil·lació ortogràfica es anomenat Seniofred,² té el títol de «levita» i una mica més avall es precisa que es tracta d'un «diaca». Ramon d'Abadal³ comenta en parlar d'aquests levites que «com que el món eclesiàstic (en aquells temps) disposa de grasses prebendes que no deixen de fer dentetes als laics, apareix ben sovint una figura ambigua, la del «levita», ni ben bé laic ni ben bé eclesiàstic, producte mixt molt característic del temps: els «levites» solen ser gent de casa bona, generalment cabalers de famílies nobles». Fent algunes excepcions, com que en terra de frontera, com era aleshores el Penedès, el món eclesiàstic no disposava de grasses prebendes que poguessin ser cobdiciades, i que al Penedès no hi havia en el segle X famílies nobles, almenys en el sentit estricte, aquesta descripció pot correspondre perfectament al levita Sunifred, mig laic mig eclesiàstic i persona rica. En els documents Sunifred apareix sempre relacionat amb Ermegoda, «consanguínea», paraula que vol dir parenta i en alguns casos més concretament germana.⁴ Tots dos apareixen com a posseïdors de molts béns i en fan donació generosa. Així el 978 Sunifred i Ermegoda lliuren al monestir de Sant Cugat una torre, un alou amb totes les seves dependències, vinyes, cases, ferragenals i un pou amb la terra que el volta i un verdeguer. Són possessions que Sunifred havia adquirit per herència dels seus pares o per compra posterior. I al final, després d'haver signat la donació, Sunifred encara hi afegeix 4 bocois, 2 bótes, una taula, unes tovalles, 2 tovallons, 2 cantirs, 12 plats, 2 gots i 2 bancs. Tots els béns immobles donats eren situats en «el terme de la ciutat d'Olèrdola o bé dintre de les seves muralles», i es citen expressament la Torta, el gual de Santa Margarida, la calçada Francisca, les parets Monederes i les penyes «subtiranas» del castre olèrdolà. Es veu clar, que Sunifred era persona rica i important i íntimament relacionada amb la ciutat d'Olèrdola.

L'any 979 Sunifred «levita» confirma Ermegoda en la possessió vitalícia per després de la mort del clergue de la meitat dels béns que havia donat a Sant Cugat.⁵ L'any 986 Sunifred féu testament.⁶ Ha passat un any i mig després de la ràzvia destructora d'Al-Mansur, i Sunifred tement que «no fos cas que em vingués repentament el moment de la meua mort», decideix disposar de les seves possessions. A més d'iterar la deixa feta a Sant Cugat, llega a la catedral de Barcelona un alou, una vinya, el vi que té a Barcelona i diversos objectes domèstics, a l'es-

glésia d'Olèrdola els seus llibres eclesiàstics,⁷ i a diverses persones atuells, armes, vestits i llibres.⁸ També pensa, com feren molts altres catalans d'aquells anys, en els captius portats per Al-Mansur a Còrdova i deixà diversos béns perquè siguin venguts i s'esmercin en l'alliberament de tres deportats. A Ermegoda, li deixa gairebé tot el bestiar i el apers agrícoles,⁹ bótes de vi i gran quantitat de gra. Aquesta és la descripció sumària del testament, deixant de banda molts detalls. En el testament no es fa però cap referència a la construcció d'una nova església, malgrat que el temple de Sant Miquel hi es anomenat, i això fa pensar que aquesta obra encara no havia començat.

L'any 987 és Ermengoda, la parenta de Sunifred, qui fa donació, que serà vàlida després de la seva mort, de les seves possessions a Sant Cugat.¹⁰ Aquest document ens interessa únicament de forma secundària. En efecte, en marcar Ermengoda els límits d'una casa seva diu que afronta al nord amb terres de Sunifred «levita» sense afegir el mot acostumat de «quondam» que hauria emprat si el clergue fos mort. Per tant, dos mesos després de fer testament, Sunifred seguia viu. L'any 991 Sunifred fa una nova donació de terres a Sant Cugat.¹¹ Novament aquí s'esmenta Ermegoda «consanguínea» i això ens permet afirmar que seguim trobant el mateix Sunifred dels documents anteriors. És l'última vegada que el veiem viu. No apareixerà més a la documentació penedesenca. Això és un indicatiu més que ens permet identificar-lo amb el reconstructor de l'església, ja que segons el text de dotació que estem comentant, i que és de finals de 991 o del principi de 992, Sunifred morí poc abans de veure la consagració del temple.

El levita Sunifred havia convidat el bisbe de Barcelona Vives per a la inauguració de l'església. Vives havia succeït l'any 973 el bisbe Pere, successor de Guilara, que al seu torn succeït Teodoríc que ja hem conegut. Col·laborà intensament en l'expansió catalana pel Penedès i repoblà per a la catedral barcelonina els castells de Montmell (any 974) i Albà (any 978). Quan la invasió d'Al-Mansur a Barcelona, l'any 985, l'abandonà com el comte Borrell i altres barcelonins i hi tornà en marxar el cabdill sarraí. Després, treballà en la reconstrucció d'edificis, com el de Sant Pere de les Puelles (des de 989), i en l'organització del rescat dels captius portats a Còrdova. L'any 990 concedia el permís per a repoblar el castell de Ribes. En l'hivern de 991 a 992 era a Olèrdola per a la consagració de l'església. Morí l'any 995 i el succeï el bisbe Aeci.

IGNASI M.ª MUNTANER

NOTES

1. JOSÉ RIUS: *Cartulario de Sant Cugat del Vallés* (3 vols.), Barcelona (C.S.I.C.) 1945-1947 (citad CSCV).

2. CSCV núm. 130. Malgrat la diferència entre els dos noms no es pot dubtar que es tracta de la mateixa persona. Així al començament diu «Ego Seniofredus levita» i al final «ego Suniefredus levita». Ermegoda parla d'«iste (el de tot el document) Suniefredus». La diferent grafia podria ser ja al document original o deure's a un error del copista del Cartulari.

3. *Història dels Catalans* (4 vols. fins ara), Barcelona (Ariel) 1961-1974, vol. II, pàg. 888.

4. Podria pensar-se que es tracta de la seva

dona, anomenada eufemísticament *parenta* i semblaria confirmar-ho el fet que en el mateix document (CSCV núm. 130, pàg. 106) es concedeix a Ermegoda l'úsdefruit de la meitat dels béns donats a Sant Cugat, amb la condició que «visqui correctament, i no es casi, i no prengui home, ni públicament ni d'amagat», que eren les limitacions que es solia posar a les dones que heretaven dels seus marits. Però caldrà tenir en compte que en el segle X els clergues —no en canvi generalment els preveres— no estaven obligats al celibat, i no hi havia cap necessitat de recórrer a eufemismes. Aquesta fórmula podia aplicar-se també a una germana, donat que si es casava ja no tenia necessitat d'usar els béns que se li havien concedit i aquests podien passar ja a propietat plena del monestir de Sant Cugat.

5. CSCV núm. 134.

6. CSCV núm. 188.

7. Concretament eren un antifonari, un leccionari, un proser i un passionari.

8. Per exemple, al prevere Sindered se li dona un pellissó, un sobrepellís, un breviari i un cafís (que eren 666 litres) de vi de missa. A Bernat una darga, una llança, una espasa i un cesteny. A Llobet i la seva germana unes terres.

9. Eren 104 caps d'oví i cabrum, 4 bous, 4 vaques, un ase i els apers, és a dir, l'arada, 2 càvecs, 2 eixades i 4 podadores.

10. CSCV núm. 213.

11. CSCV núm. 271. Novament aquí es repeteix la vacil·lació ortogràfica entre «Suniefredus» el donant que s'esmenta en començar el document i el mateix donant que en signar al final consta com a «Seniofredus».

Amb el suport de la

*Caixa de Pensions
per a la Velleja
i d'Estalvis*

“la Caixa”